

IMPERATIV SUDJELOVANJA

MEDIJACIJA UMJETNOSTI,
UMJETNOST MEDIJACIJE

KATHARINA JEDERMANN
KRISTINA LEKO

THE PARTICIPATORY IMPERATIVE

ART MEDIATION, THE ART OF MEDIATION

Zašto medijacija umjetnosti kao tema?

Medijacija umjetnosti¹ već je desetak godina jedno od najživljih interdisciplinarnih područja u umjetnosti, a posljednjih godina sve je prisutnija i kao tema kontroverzi u vezi s tzv. *edukacijskim obratom (educational turn)* u kustoskoj praksi.² Pri tome zemlje njemačkog govornog područja zauzimaju posebno mjesto.³ Znakovito, na izložbi Documenta 12 medijacija je po prvi puta bila nosivi dio koncepcije same izložbe. Rezultat je to intenzivnog razvoja medijacije umjetnosti na njemačkom govornom području od kraja devedesetih godina i brojnih stručnih inicijativa na tu temu.⁴ Nastavljajući se na diskurs *kulturnog rada (Kulturarbeit)* iz sedamdesetih godina, diskurs umjetničke medijacije, kao i srodni diskurs participacijskih praksi unutar umjetnosti, obilježen je zahtjevom za širim kulturno-društvenim djelovanjem u prožimanju umjetnosti i obrazovanja. Iako postoji određena

Why is art mediation an issue?

For the past ten years, art mediation¹ has been one of the most dynamic interdisciplinary fields in art. Recently, it has become more prominent and is the subject of controversial discussion through the so-called *educational turn* in curatorial practice.² In the field of art mediation, German-speaking countries have been playing a special role.³ It is no coincidence that Documenta 12 was the first *major* exhibition to present art mediation as fundamental to its very concept. It was a result of the intense development of art mediation in German-speaking areas since the late 1990s, as well as a number of professional initiatives related to the subject.⁴ Building upon the discussion regarding *cultural work (Kulturarbeit)* that was current in the 1970s, the discussion about art mediation, as well as the related discourse on participatory practices within the field of art, has been marked by a demand for broader cultural and social engagement, achieved through the fusion of art and

tradicija na koju se ovaj diskurs nastavlja, ipak se radi o relativno mlađem, ponajprije praktičnom a onda i teorijskom području.⁵

Svrha je ovog izdanja jačanjem novog-starog zanimanja medijatora/ice umjetnosti ojačati poziciju umjetnosti, što ne znači drugo do ojačati ljudske resurse potencijalno aktivne na tom polju. U umjetničkoj medijaciji aktivne su osobe raznih profila te se stoga obraćamo umjetnicama/ima, povjesničarima/kama umjetnosti, teoretičarima, pedagozima, kulturnim producentima i drugim zainteresiranim. Pokušajmo suvremeno promisliti medijaciju umjetnosti, njeno promicanje i posredovanje u muzejskom i u raznim nemuzejskim kontekstima, u školi, u otvorenom i javnom prostoru, kao i različite načine prisutnosti (suvremene) umjetnosti u svakodnevnom životu što raznolikijih subjekata i socijalnih skupina. Njemački razvoj medijacije umjetnosti pokazuje da je

education. Even though this discourse is positively based on a previous tradition, it is nevertheless a relatively young field and is, moreover, practical rather than theoretical.⁵

The aim of this publication is to bring to life the new/old profession of art mediator, thus strengthening the position of art by empowering human resources that are potentially active in this field. Art mediation involves individuals from the variety of fields, which means that we aim to address artists, art historians, theoreticians, pedagogues, cultural producers, and other related audiences. It is an invitation to reflect on art mediation and its promotion and communication in the context of museums and beyond, in various non-museum settings such as schools and open/public spaces, as well as to reflect on various forms of presence of (contemporary) art in the everyday lives of individuals and social groups from different backgrounds. The way in which art mediation has evolved in German-speaking regions shows that

to područje u kojem se susreću višestruki kulturno-obrazovni interesi društva za koje je moguće uspostaviti održivu dugoročnu potporu, budući da se radi o plauzibilnoj javnoj kulturnoj potrebi.

O strukturi i sadržaju broja

Tekstualni i vizualni prilozi bave se teorijom i definicijom medijacije, tu su primjeri iz prakse, projekti i koncepti te osvrt na sveučilišne studije povezane sa stjecanjem kompetencija za područje medijacije. Oko sedam opsežnijih tekstova okupljeni su vizualni prilozi, crtice o projektima (*statementi*) i bilješke diskusija sa simpozija.

Tekst Alexandera Henschela definira medijaciju i daje osnove sadašnjeg stanja teorije. Tekst Udruge OPA bavi se školskom pedagogijom – medijacijom umjetnosti unutar obrazovnog sustava i pita koje su posljedice drastičnog smanjivanja

IMPERATIV
SUDJELOVANJA

THE PARTICIPATORY
IMPERATIVE

9

various social, cultural and educational interests converge in this field. It means that art mediation could also gain sustainable, long-term support in our region, provided it is presented as a plausible and general cultural need.

On the structure and content of this issue

The textual and visual contributions presented here deal with the theory and definition of art mediation. They include examples from practice, projects and concepts, as well as a review of university programmes related to the acquisition of professional competences needed in art mediation. Seven longer texts form the core of this publication, accompanied by visual contributions, project statements, and minutes of various conference debates. The article by Alexander Henschel defines art mediation and offers a basis for its theory. OPA's text focuses on school pedagogy – art mediation within the educational system – and explores the

školske satnice vizualne kulture. Ovim tekstom OPA čini značajan pomak⁶ – prvi puta kritizira formalistički školski plan i program, jer, doista, crtom, plohom i zlatnim rezom nemoguće je dokazati relevantnost vizualne kulture u suvremenom društvu.⁷ „Zadržavanje na pitanjima forme dovodi do neprestanih zabluda o ciljevima likovnog/vizualnog obrazovanja u kontekstu cjelovitog obrazovanja”, kažu OPA te dalje navode kako se medijacijom vizualnih umjetnosti razvija divergentno mišljenje, preduvjet svake kreacije i inovacije, kao i mišljenje potrebno za razumijevanje šireg životnog konteksta (socijalnog, kulturološkog).

Konstantin Adamopoulos, *coach* za umjetnost orijentiran na privrednu sferu, promišlja koegzistenciju poduzetništva i kulture uopće te potom programom stipendija Bronnbacher umjetnički senzibilizira buduće vodeće privrednike.

Projekt počiva, baš kao i prije spomenuta institucionalna

consequences of the drastic reduction in hours per week dedicated to art education in Croatian schools. In this text, OPA has achieved a significant shift⁶ by offering a first critique of the formalistic curriculum – showing that it is indeed impossible to argue in favour of the general relevance of visual culture in contemporary society on the basis of formal elements such as the line, the surface, and the golden cut.⁷ “Lingering on formal issues leads to constant misapprehensions regarding the goals of artistic/visual education in the context of holistic education” – as OPA claims, adding that the mediation of visual arts develops divergent thinking as a precondition of creation and innovation, as well as the level of thinking required to understand the broader context of life (cultural and social).

Konstantin Adamopoulos, an art coach focusing primarily on the sphere of economy, has reflected on the coexistence of entrepreneurship and culture in general, as well as in the context of the Bronnbacher Scholarship programme, which aims at developing

kritika OPA-e, na uvjerenju da umjetnost promiče socijalno blagotvoran način mišljenja. Visoko je problematičan odnos koji umjetnost svodi na ukras korporativnog identiteta, a s time u vezi prisjećamo se socijalističkog naslijeđa u projektu Marijana Crtalića o nekad impresivnom kulturno-prosvjetnom identitetu Željezare Sisak.

Tekst Claudie Hummel posvećen je njezinu autorskom projektu, medijacijskoj platformi za djecu *aushecken* na izložbi *Documenta 12*. Medijaciju izložbe Hummel vidi kao višesmjerni proces učenja koji propituje izložbu kao medij stvaranja relevantnih značenja, a u koji su osim djece i mladih uključeni i medijatori/ce, lokalni akteri – osobe profesionalno vezane uz djecu i mlade. Simpozij je obilovao daljnjim primjerima djelovanja, koji su ovdje predstavljeni vizualnim priložima te Vas pozivamo da proširite čitanje na internetskim stranicama navedenim u pojedinim priložima.

IMPERATIV
SUDJELOVANJA

11

THE PARTICIPATORY
IMPERATIVE

artistic sensibilities in future leaders of the business community. Similar to the institutional critique by OPA, already mentioned his essay is based on the conviction that art facilitates socially beneficial ways of thinking. Reducing art to a decorative element of corporate identity is highly problematic. It might remind us of the socialist legacy, with the help of Marijan Crtalić's project presenting the *Sisak Steel Works*, once an impressive example of cultural and educational enterprise.

Claudia Hummel's essay focuses on her mediation project, a mediation platform for children called *aushecken*, developed within the *Documenta 12*. Hummel sees exhibition mediation as a multidirectional learning process which examines the exhibition as a medium for creating relevant meanings, and which includes – besides children and young people – art mediators and local agents: that is, individuals who work professionally with children and youngsters. The conference abounded in examples of mediation

Tekst Nade Beroš o pedagoškom odjelu Muzeja suvremene umjetnosti u Zagrebu jezgra je na koju možemo povezati niz priloga vezanih uz muzejsku pedagogiju, kao i promišljanja muzeja kao aktivnog oblikovatelja lokalne zajednice. Projekti Sonje Vuk i Kontraakcije koji se bave Novim Zagrebom, gdje je smješten MSU Zagreb, ili pak seminar za nastavnike/ce o muzejskim zbirkama, projekt Vesne Milić u Muzeju savremene umetnosti Beograd, čine tek dio spektra što sve muzej suvremene umjetnosti kao mjesto i oruđe medijacije može i treba biti.

Posljednji tematski blok simpozija bavio se obrazovanjem i istraživanjem u području umjetničke medijacije i pedagogije te je predstavio nekoliko studija ili pak studijskih odjela na kojima se mogu steći znanja relevantna za područje umjetničke pedagogije, medijacije i participacijskih praksi.⁸ Od brojnih izlaganja u obliku teksta zadržali smo dvije pozicije. Susanne

working practices. These projects have been represented in this publication through their visual contributions, and we kindly invite you to broaden your reading by visiting the websites cited in the texts.

A number of contributions referring to museum pedagogy focus around Nada Beroš's article on the Education Department at the Museum of Contemporary Art Zagreb, which reflects on the museum as an institution that actively shapes the local community. Projects by Sonja Vuk and Kontraakcija in the neighbourhoods of Novi Zagreb, where MSU Zagreb is located, as well as a seminar for teachers about the museum collections – Vesna Milić's project for MoCA Belgrade – show only a part of the spectrum of what a museum of contemporary art, as a site and an instrument of mediation, might and should be.

The last thematic bloc of the conference dealt with education and research in the field of art mediation and pedagogy, presenting

Bosch promišlja kako i zašto podučavati participacijsku umjetnost u javnom prostoru, dok zaključni tekst Katharine Jedermann daje tridesetogodišnju povijest jednog studija usmjerenog na integraciju umjetnika/ca i umjetnosti u (njemačko) društvo.

O pojmovima, razvoju i razumijevanju

Nastojeći prilagoditi temu hrvatskim, tj. regionalnim potrebama, postavile smo ju relativno široko, te se na simpoziju, kao i u ovome broju, isprepliću različiti diskursi o umjetnosti i medijaciji umjetnosti, *kulturno-prosvjetnom radu* (*kulturelle Bildung*), i umjetničkoj pedagogiji, *kulturnome radu* (*Kulturarbeit*) i participacijskim umjetničkim projektima, o umjetnosti u javnome prostoru, itd.⁹

Upotreba različitih pojmova u raznim jezicima nije samo pitanje prijevoda, nego i prihvaćanja određenoga pojma,

IMPERATIV
SUDJELOVANJA

THE PARTICIPATORY
IMPERATIVE

13

several university courses and departments that impart skills that are relevant for the field of art education, art mediation, and participatory practices.⁸ Among the numerous presentations, we have singled out two positions in the form of textual contributions in this publication: that of Susanne Bosch, who has reflected on how and why one should teach participatory art in public space, and that of Katharina Jedermann, whose concluding essay presents thirty years of a programme directed at integrating art and the artist into (German) society.

On terminology, exchange, and understanding

In order to adjust the topic to the requirements of Croatia and region, we have formulated it relatively broadly. Thus, this publication, as well as the conference that preceded it, provide the opportunity for the intersection of various discourses on art and art mediation, *cultural education* (*kulturelle Bildung*) and art pedagogy,

kao i asocijacija i tradicija koje uz njega vežemo.¹⁰ Pojmovi doživljavaju konjunkturu, pa ćete biti isključeni iz stručne diskusije upotrebljavate li pojam koji je trenutno *out*. Tako su u njemačkom jeziku pojmovi pedagogija i odgoj u kontekstu umjetnosti bili neupotrebljivi sve do prije nekoliko godina, jer ih se povezivalo s amaterskim kreativnim radionicama. *Edukacijski obrat (educational turn)* tu je situaciju radikalno izmijenio.¹¹

I prije toga najnovijega razvoja, u zemljama njemačkoga govornoga područja – gdje inače vlada velik interes za praksu medijacije umjetnosti u Velikoj Britaniji koja je tamo već duže etablirana – na umjetničkoj se sceni razvio diskurs medijacije umjetnosti koji, uz podršku medijacijskih projekata u okviru velikih izložbi, kao što su Documenta, Berlinski biennale, Manifesta itd., sve više doživljava svoju afirmaciju kao obrazovna grana u visokom obrazovanju.

cultural work (Kulturarbeit), and participatory artistic projects, art in public spaces, etc.⁹

Using different terms in different languages is not just a question of translation, but also of the setting, traditions, and associations attached to the various terms.¹⁰ Furthermore, terminology is subject to cycles, so that one is immediately “out” if one uses a term that is not “in” at that particular moment. Thus, until a couple of years ago, the terms “pedagogy” and “education” could not be used in the context of art unless one wanted to find oneself relegated to the children’s creative corner. The educational turn in curatorial practices has recently changed the situation radically.¹¹

Even before this change took place in the art world, a discourse on the subject of art mediation developed in the German-speaking sphere, with a strong interest in the United Kingdom’s long-established art-mediation practice. Supported by the art-mediation projects accompanying large-scale exhibitions, the documenta,

Kao „nova paradigma u opreci spram umjetničke i kulturne pedagogije”, kako ju 2007. godine određuje Pierangelo Maset, medijacija umjetnosti postaje također predmetom znanstvenoga istraživanja, posebice nakon osnutka *Institute for Art Education, IAE* ciriške Visoke umjetničke škole pod vodstvom Carmen Mörsch. Riječ je o istraživanju koje je „usredotočeno na kulturno-teorijsko i obrazovno-teorijsko utemeljenje discipline, na razvijanje kriterija za financiranje i profesionalizaciju, za primjerene načine dokumentiranja i prezentacije, ali i mogućnosti razvijanja praksi *kulturno-prosvjetnog rada (kulturelle Bildung)* u odnosu na društveno-politička pitanja.”¹³

Na skupu je bilo nekoliko izlaganja koja su se odnosila upravo na afirmaciju novoga polja rada i istraživanja. Uz to je bilo i priloga iz tradicionalne umjetničko-pedagoške prakse, kao i umjetničkih projekata koji medijaciju umjetnosti od početka

IMPERATIV
SUDJELOVANJA

THE PARTICIPATORY
IMPERATIVE

15

Berlin Biennale, Manifesta, etc., this is becoming increasingly established as an educational field at tertiary-education institutions. Described by Pierangelo Maset in 2007 as “a new paradigm in contrast to art pedagogy and culture pedagogy,” art mediation has also become the object of research, in particular since the establishment of the Institute for Art Education (IAE) at Zurich University of the Arts under the direction of Carmen Mörsch.¹² This is research that “examines the foundation of the theory of culture and education, the development of criteria for sponsorship and professionalization, adequate methods of representation and documentation and, last but not least, the development opportunities for practices of *cultural education an art pedagogy (kulturelle Bildung)* in relation to socio-political questions.”¹³

A number of contributions at the conference related to this establishment of a new field of work and research. In addition, there were papers on traditional art-pedagogical practice as well as

vide kao dio umjetničkoga koncepta. Činjenica da pojmove baš zbog toga, izuzmemo li probleme s prevođenjem, svi/e sudionici/e nisu upotrebljavali na isti način, a neki/e su se osjećali/e obvezanima usprotiviti se novom jezičnom normiranju, doprinijela je produktivnoj napetosti skupa. Nesporazumi se na takvim međunarodnim interdisciplinarnim skupovima ne mogu isključiti. Može ih se dokidati samo postupno, razgovorima i projektima razmjene.¹⁴ U prvom redu usporedbe umjetničkih projekata pokazuju gdje su sličnosti, čak i ako su one označene drugačijim pojmovima, i možemo se samo nadati da će u budućnosti biti još prilika da se o pitanjima koja smo ovdje načeli raspravlja na međunarodnoj razini te da će zajednički rad na sljedećim projektima razmjene rezultirati daljnjim međusobnim razumijevanjem, čemu teži i ovo izdanje.

artistic projects that consider art mediation as part of the artistic project from the project's inception. The productive tensions of the conference were therefore the result of terms not being used in the same way by all participants (not to mention translation problems), and of the fact that some people felt they needed to defend themselves against a new, prescribed terminology.

Misunderstandings cannot be precluded at interdisciplinary, international conferences such as this, and can only be resolved through further conversations and exchange projects.¹⁴ In particular, comparisons of artistic projects show where similarities exist, even if they are described in different terms. One can only hope that there will be further opportunities to discuss on an international platform the questions raised here, and to reach further understanding in the future through collaboration on projects. This has been one of the goals of the present publication.

¹ Za njemački pojam *Kunstvermittlung* predlažemo sintagmu *medijacija umjetnosti*. U engleskom se upotrebljava pojam *art education*, ali i *art mediation* (s time u vezi vidi tekst A. Henschela), a u francuskome i talijanskome pojam *medijacije* u kontekstu umjetnosti. Upotreba slavenske inačice izraza – *posredovanje umjetnosti* – provlači se i ovim izdanjem, kao i u održanom simpoziju, no njena isključiva upotreba bila bi zbunjujuća.

² Usp. Paul O'Neill, Mick Wilson (Ed.), *Curation and the Educational Turn*, Open Editions/de Appel arts centre, Amsterdam 2010.

³ Iako njemački/e kolege/ice sebe u medijaciji umjetnosti vide kao podrazvijenu sredinu u usporedbi s Velikom Britanijom, čini mi se da u Hrvatskoj, zbog određenih kulturoloških sličnosti, više možemo razumjeti iz njemačkog nego iz britanskog iskustva. (K.L.)

⁴ Pri tome posebno mjesto zauzima *Radna zajednica njemačkih udruga za umjetnost* (Die Arbeitsgemeinschaft Deutscher Kunstvereine) koja posljednjih godina redovito organizira simpozije, stručna usavršavanja i razmjenu u području medijacije umjetnosti. <http://www.kunstvereine.de/> (1. 4. 2011.)

⁵ Nekoliko napomena o razvoju medijacije umjetnosti nalazi se u zaključku ovoga teksta, no valja reći da nije svrha niti ovog uvoda niti broja dati povijesni pregled razvoja područja u zemljama njemačkog jezika.

⁶ Sretni smo primijetiti da se pomak dogodio zahvaljujući razmjeni iskustava na simpoziju.

⁷ Formalistički plan i program ima svoje temelje u socijalizmu i u specifičnom tolerantnom odnosu bivše Jugoslavije prema apstraktnoj umjetnosti. Dok su apstrakcija i formalizam nekoć bili siguran uzmak od prisile bavljenja npr. socijalnim realizmom, danas formalizam i apstrakcija nastavnog programa nemaju opozicionu ili progresivnu, nego konzervativnu i nekonstruktivnu ulogu. Gubitak satnice za likovni odgoj i likovnu kulturu u školskom programu, kao i činjenica da je Udruga OPA jedina koja pokreće smislenu akciju s time u vezi, dokaz je da je likovno-pedagoška struka u posljednjih dvadesetak godina u Hrvatskoj zakazala. I to je također bio jedan od razloga organiziranja simpozija *Imperativ sudjelovanja*.

⁸ Na simpoziju su predstavljeni sljedeći studiji, odsjeci studija, seminari: Departement Kulturanalysen und Vermittlung, Hochschule der Künste, Zürich, Prof. Carmen Mörsch; Institut für Kunst im Kontext, Universität

¹ We have proposed that the German term *Kunstvermittlung* should be rendered as *medijacija umjetnosti* (*art mediation*). English uses both *art education* and *art mediation* (on this issue, see A. Henschel), while French and Italian use the term *art mediation* as well. In Croatian, the Slavic version – *posredovanje umjetnosti* – has been used occasionally at the conference and in this publication, yet its exclusive use might cause confusion.

² cf. Paul O'Neill, Mick Wilson (Ed.), *Curation and the Educational Turn*, Open Editions/de Appel arts centre, Amsterdam 2010.

³ Even though our German colleagues see themselves as underdeveloped in the field of art mediation in comparison with the UK, it seems that in Croatia, owing to certain cultural similarities, we can gain more from the German experience than from the British one. (K.L.)

⁴ Thereby a special place belongs to the *Consortium of German Art Associations* (Die Arbeitsgemeinschaft Deutscher Kunstvereine), which has in the past few years organized a number of conferences, specializations, and exchange residencies in the field of art mediation. <http://www.kunstvereine.de/> (last accessed on 1 April, 2011)

⁵ We have added several observations about the evolution of art mediation at the end of this introductory essay, yet we would like to emphasize that the aim of this issue and its foreword is not to offer a historical overview of the field in German-speaking countries.

⁶ We are pleased to observe that this shift has been partially motivated by the exchange during the conference.

⁷ This formalistic curriculum and programme has its basis in socialism and the specific, tolerant attitude of former Yugoslavia towards abstract art. But whereas abstraction and formalism were once seen as a positive way out of forceful involvement in something like social realism, today's formalism and abstraction in the Croatian school curriculum have indeed a conservative and nonconstructive, rather than oppositional or progressive role. The loss of weekly hours dedicated to art education in the curriculum, as well as the fact that OPA association has been the only meaningful initiative in this respect, are all evidence of the fact that art education as a profession has lost its ground in Croatia over the past twenty years. And that has also been among the reasons for organizing the *Participatory Imperative* conference.

⁸ The following university programmes, departments, and courses have been presented at the conference:

der Künste Berlin, Claudia Hummel i Katharina Jedermann; Nastavnički odsjek, Akademija likovnih umjetnosti Zagreb, Sonja Vuk, asistentica; Odsjek za animirani film i nove medije, Akademija likovnih umjetnosti Zagreb, Nicole Hewitt, docentica; Sveučilište primijenjenih umjetnosti, Beč, Između projekta i studija – umjetnost u javnom prostoru u sklopu studija umjetnosti, seminar, Martin Krenn, vanjski predavač; Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Projekt „Istria incognita“, Prof. Vera Kos Paliska; MA Art in Public, Sveučilište Ulster, Belfast, Susanne Bosch, voditeljica studija. Valja napomenuti da smo od planiranog hrvatskog tekstualnog priloga u ovom tematskom bloku odustali. Nastavnički odsjek ALU Zagreb na simpoziju je predstavila Sonja Vuk predavanjem koje je nastojalo pozitivno ocrtati ustanovu, no indirektno je pokazalo da se pedagoškom misijom na odsjeku koji je godinama bio krovna obrazovna instancija za likovnu pedagogiju u Hrvatskoj gotovo nitko ozbiljno ne bavi. Nadalje, osim spomenute kolegice, nitko drugi s toga odsjeka nije nazočio simpoziju. S druge strane, znatno mlađi odsjek istog profila Umjetničke akademije Sveučilišta u Splitu bio je na simpoziju izuzetno zastupljen ne samo svojim nastavnicima, nego i studentima/cama, a doc. Dunja Pivac, pročelnica odsjeka, dala je izuzetno konstruktivan prilog radno-diskusijskim grupama (vidi str. 42), no nažalost nije imala vlastitu prezentaciju.

⁹ Budući da će ova publikacija biti objavljena na engleskome i hrvatskome jeziku, a ja tekst pišem na njemačkome, u njemu će se vjerojatno naći potpuno drugačiji pojmovi od onih na koje sam mislila. (K.J.)

¹⁰ Kad smo u drugoj polovici 1990-ih godina intenzivirali suradnju s visokim umjetničkim školama i akademijama u Velikoj Britaniji, a kasnije od jednoga studijskog programa u Bristolu preuzeli i naziv „umjetnost u kontekstu“ (*Art in Context*, koji je prije glasio „Umjetnost u društvenom kontekstu“, *Art in Social Context*), proveli smo na skupovima mnogo vremena razgovarajući o tim pojmovima i o tome što pod svakim podrazumijevamo. (K.J.)

¹¹ S hrvatske strane ne mogu ne spomenuti sljedeće. Dolazeći u susret s bogatim rječnikom njemačkog jezika koji se odnosi na područje dodira umjetnosti i obrazovanja, vokabular socijalističkog vremena nameće se kao riznica u koju možemo posegnuti za usklađivanje termina: *kulturno-umjetnički rad*,

Departement Kulturanalysen und Vermittlung, Hochschule der Künste Zurich (Carmen Mörsch, ordinary professor); Institut für Kunst im Kontext, Universität der Künste Berlin (Claudia Hummel and Katharina Jedermann); Pedagogy Department at the Academy of Fine Arts Zagreb (Sonja Vuk, assistant professor); Department for Animation and the New Media, Academy of Fine Arts Zagreb (Nicole Hewitt, lecturer); University of Applied Arts Vienna, a course on projects and studies – art in public space for art students (Martin Krenn, guest lecturer); „Juraj Dobrila“ University in Pula, „Istria incognita“ project (Vera Kos Paliska, ordinary professor); and MA Art in Public, University of Ulster, Belfast (Susanne Bosch, head of the department). Here we should note why we gave up the idea of publishing Croatian text within this thematic bloc. The Pedagogy Department at the Academy of Fine Arts Zagreb was represented at the conference by Sonja Vuk, with a lecture that sought to present the institution in a positive light, yet indirectly showed that almost no one is directly in charge of the education mission at the department, although it has for years been the leading authority for art pedagogy in Croatia. Beside Sonja Vuk, no one from the department attended the conference. On the other hand, a considerably younger university course of the same profile, that of the Academy of Fine Arts Split, was present at the conference, not only with its lecturers, but also with its students. Dunja Pivac, head of the department, offered some outstanding contributions to discussions that took place within the conference (see p. 42), and it is a pity that she did not have a presentation of her own.

⁹ As this publication will be published in English and Croatian, and I am writing this short text in German, the terms used here will probably differ considerably from those I intended. (K.J.)

¹⁰ As we intensified our cooperation with British art schools in the second half of the 1990s, and later even adapted the title *Kunst im Kontext* /*Art in Context* from a course in Bristol that used to be called *Art in Social Context*, we spent a lot of time at conferences talking about the terms used and what each of us means by them. (K.J.)

¹¹ As for the Croatian situation, I must point out the following: Faced with the rich German terminology in the field of art and education, the vocabulary of the socialist period imposes itself as a resource that one

kulturno-prosvjetni rad, kulturni rad, kulturno-umjetničko stvaralaštvo, kulturna nadgradnja, kulturna naobrazba itd. Ti pojmovi i s njima povezane misli kao da upravo u kontekstu medijacije kulture i umjetnosti vaze za osuvremenjavanje. Medijacija umjetnosti je specifično područje *kulturno-prosvjetnog rada*, u kojem možda imamo bogatu (zaboravljenu?) tradiciju, no ne i njezinu refleksiju i valorizaciju. (K.L.)

¹² Većina mjerodavnih u struci reći će da su Carmen Mörsch i Eva Strum najzaslužnije osobe u ranoj fazi razvoja diskursa medijacije umjetnosti u Njemačkoj u 1990-im godinama.

¹³ <http://www.kultur-vermittlung.ch>, <http://kunstvermittlung.twoday.net>, <http://iae.zhdk.ch/> (1. 4. 2011.)

¹⁴ Na simpoziju su s njemačkih govornih područja sudjelovali/e medijatori/ce suvremene umjetnosti i participacijskog pristupa, dok su s hrvatske strane bili uključeni i primjeri klasične likovne pedagogije. Tako se tijekom diskusije u sklopu tematskog bloka *Obrazovanje i istraživanje u području umjetničke medijacije i pedagogije* dogodilo da se opreka suvremeno-tradicionalno vidi kao opreka stanja struke u zemljama njemačkoga govornog područja spram hrvatske, tj. regionalne situacije – njemačka progresivna i napredna kultura, s jedne strane, a hrvatska zaostala struka, s druge. To nije tako i valja reći da tradicionalna likovna pedagogija ima svoje značajno mjesto i prostor i u zemljama njemačkoga jezika, kao i da suvremene medijacijske i participacijske prakse postoje u regiji i u Hrvatskoj, iako možda ne u mjeri u kojoj bismo željeli.

should use in order to adjust the terms: *kulturno-umjetnički rad* (cultural work and art education, *kulturno-prosvjetni rad* (cultural and educational work), *kulturni rad* (cultural work), *kulturno-političko obrazovanje* (cultural and political education), *kulturno-umjetničko stvaralaštvo* (cultural and artistic amateur art), *kulturna nadgradnja* (cultural superstructure), *kulturna naobrazba* (cultural education), etc. These terms and notions seem to be begging for a contemporary usage in the context of art mediation and cultural mediation. Art mediation is a specific field of “cultural and educational work” (*kulturno-prosvjetni rad*), in which we might have a rich (forgotten?) tradition, even though unreflected and unevaluated. (K.L.)

¹² Relevant experts in the field would say that, in the 1990s, it was Carmen Mörsch and Eva Strum who contributed most substantially to the early phase of discourse evolution related to art mediation in Germany.

¹³ <http://www.kultur-vermittlung.ch>, <http://kunstvermittlung.twoday.net>, <http://iae.zhdk.ch/> (last accessed on 1 April, 2011)

¹⁴ Participants from German-speaking countries were largely mediators of contemporary art and advocates of the participatory approach, whereas on the Croatian side there were some who endorsed classical art pedagogy. Thus, it occurred that during the debate in the thematic session on “Education and Research in the Field of Art Mediation and Education,” the dichotomy of modern/traditional was viewed as a reflection of the professional situation in German speaking countries vs. Croatia or the region, or German progressive and advanced culture vs. Croatian backward situation. That is certainly not the state of things and such a view should be discouraged. Traditional visual pedagogy also has its strongholds and importance in German-speaking countries, while modern practices of mediation and participation are present in Croatia and the region as well, although perhaps not to the desired extent.